

*Заблоцька Р.О.**

ЄДИНИЙ РИНОК ПОСЛУГ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Серед країн ОЕСР, сектор послуг став найзначнішим фактором зростання продуктивності та створення додаткових робочих місць; цей сектор оцінювався десь приблизно у дві третини додаткової вартості загального валового прибутку та зайнятості. Роль послуг в національній економіці є навіть важливішою за інші серед багатьох країн Європи.

Для економіки країн Європейського Союзу торгівля послугами має виключне важливе значення. Сектор послуг є найбільшим сектором господарської діяльності в країнах єврозоні. На сьогоднішній день він становив 58% від всієї бізнес-діяльності, 68% від повної зайнятості і дві третини від загального випуску продукції. Через його розмір, темп зростання та інтеграцію з іншими сферами економіки, сектор послуг чинить значний вплив на економіку ЄС, а добре функціонуючий сектор послуг впливає на подальше економічне зростання. Встановлено, що сектор послуг відстав від інших секторів європейської економіки, коли справа доходить до створення єдиного ринку в Євросоюзі.

Потоки торгівлі послугами в межах внутрішнього ринку країн ЄС все ще є відносно малими у порівнянні із торгівлею товарами. Статистика платіжного балансу показує, що експорт послуг все ще представлений тільки в одній п'ятій від загального внутрішнього ринку ЄС. Але торгові потоки, показані в балансі платежів, не включають послуги, які реалізуються через іноземні представництва. Враховуючи це, Ж. Карсенти оцінює частку торгівлі послугами близько 40% від загального ринку торгівлі, решта представлена торгівлею товарами, яка все ще залишається відносно низькою у порівнянні із великою часткою випуску продукції. Більшість експорту послуг знаходяться у сфері туризму, яка здебільшого управляється природними силами ринку, а ніж регулюється. Внутрішня торгівля ЄС індивідуальними послугами є незначною. У бізнес-послугах картина більш змішана серед країн ЄС. Нідерланди, Великобританія і у меншій мірі Іспанія мають значну орієнтацію на експорт в даному секторі, тоді як ринок бізнес послуг у Франції, Німеччині та Італії виявляється швидше орієнтованим на внутрішній ринок. Ймовірно, це пов'язано з регуляторною політикою даної сфери.

Ринок послуг значно чутливіший до міжкордонних бар'єрів в межах внутрішнього ринку, ніж ринок товарів, оскільки надання послуг часто вимагає представництво поставальника послуг в країні, де вони надаються. Через складну природу ринку послуг та необхідність у високій кваліфікації поставальника послуг, діяльність бізнес-структур з надання послуг часто регулюється значно складнішими правилами, що контролюють весь процес надання послуг, ніж у випадку із ринком товарів. Обов'язкові регулювання, комбіновані із відсутністю прозорого регулювання на національному і місцевому рівнях, роблять сферу експорту послуг складною.

В 2002 р. з метою прискорення створення єдиного ринку послуг в країнах ЄС, Європейська Комісія провела усесторонній аналіз бар'єрів, що перешкоджають внутрішньо регіональній торгівлі послугами. Комісія виявила, що багато компаній знаходять заснування

* доктор економічних наук, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

представництва в інших країнах-членах важким або навіть неможливим. Існують приклади компаній, яким легше було відкрити дочірнє підприємство в деяких нових країнах-членах ЄС, ніж в постійних п'ятнадцяти. Більшість компаній все ще "думають на національному рівні" і часто не розглядають можливість розвитку поза межами держави, навіть якщо їхні послуги не розробляються виключно для місцевого ринку і могли б потенційно бути експортовані.

Вищезазначений звіт Європейської Комісії доводить, що усунення недоліків та покращення нормативної бази є вкрай важливим для розвитку ринку послуг в контексті спільного ринку. Обов'язкові та різні нормативи в країнах-членах ЄС в результаті призводять до значних витрат - таких як, наприклад, юридична допомога, переклад та зміна бізнес-моделі компаній, які беруть участь в транскордонній діяльності. Для малого та середнього бізнесу, які є головними суб'єктами сфери послуг, ця ситуація навіть є більш проблематичною, оскільки ці компанії не можуть дозволити додаткове навантаження на свій бюджет, яке необхідне для розширення своєї діяльності за кордоном. Неможливість використання однакової бізнес-моделі у всіх країнах-членах ЄС перешкоджає компаніям скористатися перевагами економіки масштабу та ускладнює конкуренцію. За відсутності міжнародної конкуренції компанії не відчувають ринкового тиску та не мають стимулу для нововведень. Результатом може стати надлишкова потреба в капіталі або робочій силі, або ж обидва чинники, що призведе до ситуації, коли прибутки і/або заробітна плата та на решті кінцеві ціни на послуги будуть більшими, ніж вони були б за умов конкуренції.

Можливість вільного функціонування ринку послуг була основною тезою Лісабонського Самміту. Головним інструментом в даному руслі є „Директива надання послуг на внутрішньому ринку” (надалі директива послуг), яка була внесена на розгляд Комісією 13 січня 2004 р.

Директива послуг бере за основу Статті 43 і 48 Договору про заснування ЄС, що передбачають "свободу заснування представництв", і Статтю 49 стосовно "свободи надання послуг в межах Співдружності". Але на практиці ці принципи зустрічають ряд перепон. Судові рішення тільки впливають на індивідуальні порушення Пакту ЄС виключно щодо однієї країни-члена ЄС. Директива послуг має на меті розповсюдити цю діяльність на практиці в межах всього Союзу і зробити її доступною не тільки через прецедентне право. Вона не розглядає деякі сфери - такі, як фінансові послуги, транспорт та телекомунікації, які вже регулюються іншими нормативними актами Співдружності. Послуги, що виконуються Державою і без сумніву є частиною її соціальних, культурних, освітніх і судових функцій та не містять у собі елемент винагороди, також виключаються зі сфери дії запропонованої директиви. Загалом послуги, що регулюються запропонованим документом, становлять 50% економічної діяльності в ЄС.

Директива містить два головні елементи:

- 1) свобода заснування бізнесу в іншій країні-члені;
- 2) вільна торгівля послугами між державами-членами.

Свобода заснування представництв

З метою усунення перепон на шляху вільного заснування представництв Директива послуг передбачає певні принципи, які мають бути дотримані в системах видачі дозволів на ведення діяльності з надання послуг, заборону певних обмежуючих правових вимог та зобов'язання оцінки відповідності інших конкретних правових вимог. Директива містить чорний список правил, що не є сумісними з даним документом, і сірий список правил, що можуть бути такими. Директива послуг також передбачає створення єдиних

інформаційних пунктів країнами-членами ЄС і вимагає, щоб держави забезпечили вільний доступ до відповідної інформації. Це означає, що фінська компанія, яка планує відкрити магазин в Італії, може звернутися до фінської влади і отримати короткий огляд італійських законів та інформацію, необхідну для відкриття магазину в Італії. Окрім того, директива має на меті покращити співпрацю між органами влади щодо діяльності компаній, які порушили закон, наприклад, інформація стосовно медичних працівників, які практикували на незаконних підставах, має бути розповсюджена в інші країни-члени ЄС.

Свобода вільного переміщення

З метою усунення перешкод на шляху вільного переміщення послуг запропонований документ передбачає принцип країни походження, який означає, що постачальник послуг підпорядковується законам тільки тієї країни, в якій він зареєстрован. Тим не менш важливо зазначити, що принцип країни походження не анулює директиву Відкомандированих працівників (ДВП), яка стверджує, що тимчасові працівники за кордоном підпадають під дію законодавства приймаючої країни, якщо справа стосується всіх умов зайнятості, включаючи мінімальну заробітну плату, відпустку, медичне страхування та колективні договори, які були поширені на цілий сектор.

Принцип країни походження супроводжується рядом обмежень, які можуть бути загальними, тимчасовими або застосованими на індивідуальній основі. Серед інших існує загальне обмеження на поштові послуги та забезпечення електроенергією, газом і водою, обмеження щодо специфічних вимог, що застосовуються в тих державах-членах, де надання послуг пов'язано з певними характеристиками місцевості, їхнє існування є необхідним для підтримки суспільної безпеки та охорони здоров'я чи захисту навколишнього середовища.

Очікувані вигоди від директиви послуг.

Потенційні вигоди від інтеграції ринків послуг поділяються на дві великі категорії:

- *Ефект покращення добробуту громадян, пов'язаний зі встановленням цін на рівні країн виробників.* Значна різниця між рівнями цін у країнах єврозони свідчить про те, що широкий спектр діяльності, де можливе отримання економічних переваг, залишився невикористаним.

- *Тенденція до швидшого економічного зростання.* Збільшення продуктивності праці у секторі надання послуг в єврозоні було незначним у порівнянні з міжнародним. Різниця є помітною у сфері бізнес-послуг, де вочевидь ринкові умови обтяжують нешвидке зростання економічної ефективності. Інтеграція ринків послуг могла б стимулювати зростання шляхом економії на масштабах виробництва, більш ефективного використання конкурентних переваг та покращення розміщення ресурсів.

Європарламент у листопаді 2006 р. остаточно схвалив директиву, яка полегшить компаніям сфери послуг ведення бізнесу в інших країнах. Реальна лібералізація європейського ринку послуг почалася наприкінці 2009 р., три роки потрібно було на те, щоб забезпечити виконання директиви на національному рівні, але фінансова криза уповільнила реалізацію основних положень директиви.

Запропонована директива послуг спричинить помітне зростання - до третини - транскордонної торгівлі та інвестиційної діяльності, яка є значно обмеженою через різноманітність законодавств країн. Зростання випуску продукції в межах ЄС може бути значним у

відповідності до цілей Лісабонського Самміту, якщо доступність бізнес-послуг і накопичення знань збільшуватиметься шляхом покращення регуляторної політики, глибокої інтеграції ринків послуг та більшого впливу процесу поширення технологій. У будь-якому випадку прийняття Директиви послуг є важливим кроком у напрямку реалізації ідеї формування спільного ринку послуг.